

ВСТУП

Людина є господарем свого життя і визначає русло, яким воно протікатиме. Духовне та церковне життя не є виключеннями, вони також потребують безпосередньої участі людини, щоб вона надала їй конкретного напрямку. Роблячи кроки в духовному житті, християнин зустрічається з багатьма викликами та спокусами, перш ніж досягне значного поступу. Окремого тла духовному життю сучасної людини надають різні процеси сучасності, які здебільшого стають на перешкоді її устремлінню споглядати Бога в молитві. Крім того, людину зусібіч оточують пристрасті, мета яких перешкодити духовному поступу християнина. Інколи питання молитви, що повинне займати центральне місце в духовному житті, внаслідок турботи про матеріальні речі та залежність від думки оточення відходить на другий план.

Тема молитви, будучи провідною для творчості багатьох Святих Отців, завжди зберігає свою актуальність. Адже молитва є одним з головних засобів спілкування людини з Творцем, боротьби з гріхом та проявом любові як до Господа, так і до ближніх. Апостол Павло у I-му посланні до Солунян закликає: «Моліться без перерви» (I Сол 5, 17). Це означає, що молитва не є якоюсь разовою дією, а вимагає постійності. Отож, щоб пояснити чим є молитва, недостатньо просто знати про неї. Варто занурюватись в її глибину, пізнавати роль, яку вона відіграє у житті Церкви. Для цього слід звернутися до творчої спадщини Святих Отців, глибина богословської думки яких завжди відіграла значну роль у тлумаченні традиції Церкви, особливо її молитовного життя.

У нашій праці ми розглянемо творчу спадщину св. Йоана Золотоустого, одного з найвідоміших Святих Отців, автора багатьох духовно-літургійних текстів Східної Церкви. Спосіб його проповідування та зміст повчань були настільки любі Божому люду, що заради цього люди проходили до храму, слухали й записували сповнені мудрості повчання свого пастиря .

Думка цього святителя, будучи шанованою й авторитетною в час його служіння як священника, так і єпископа, зберігає свою актуальність і значення в наш час. Зважаючи на те, що святий провів чимало присвятив власному вдосконаленню в молитовному житті (відомо, що перш ніж стати священником, він провадив пустельне чернече життя), його вчення про молитву є плодом тривалої праці над собою, досвіду спілкування з Богом, в результаті якого проявилась його святість як під час життя, так і після його смерті. Молитва як основний рушій духовного зросту й поглиблення богоспілкування, займає одне з провідних місць у творах св. Йоана Золотоустого. Святитель вчить, що молитва повинна супроводжувати людину протягом усього її життя, бути порадицею та розрадицею, основним чинником сімейного і особистого життя. Святитель зазначає, що молитва призначена не лише для священників та монахів, але для кожного, хто називає себе християнином. Вона повинна прикрашувати життя кожного віруючого.

Молитовне життя допомагає у всіх сферах діяльності людини. Золотоустий багаторазово наголошує в своїх творах, що молитва є першорядним завданням кожного віруючого . Крім того, Святитель навчає, яким чином молитва сприяє у боротьбі з пристрастями, які можуть відібрати в людини спасіння. Саме завдяки молитві людина

вчиться оборонятися від зла та збагачуватися добрими чеснотами.

Актуальність цієї праці полягає у тому, щоб відкрити для себе та інших суть молитви, а також користь її впливу на душу. Спираючись на вчення й досвід згаданого Отця Церкви, у даній праці ми розкриємо його погляд на молитовне життя людини. Хоча ця тема неодноразово порушувалась у різних богословських дослідженнях, ми вважаємо, що вона зберігає свою актуальність для сучасного християнина, життя якого є сповнене різноманітних спокус, а відтак й потребою молитви. Разом із розкриттям теми молитовного життя ми матимемо можливість оцінити духовне багатство постаті св. Йоана Золотоустого.

Новизна нашої праці полягає у тому, що предметом дослідження є не якийсь один твір зі систематичним викладом конкретної теми, а гомілетична й екзегетична спадщина пастиря, який ділиться порадами й досвідом зі своєю паствою, як долати різного роду проблеми духовного життя. У вченні про молитву та її роль в боротьбі з пристрастями св. Йоан Золотоустий передає дух аскетично-містичної традиції Східної Церкви. Його вчення передає світло євангельської істини, досвід пастиря, що зумів проникнути у потаємні закутки людського серця.

Мета нашої праці полягає в тому, щоб на підставі творчої спадщини св. Йоана Златоустого дослідити його вчення про те, як молитва впливає на християнське життя, чим корисні є її різновиди, як вона сприяє у боротьбі з такими пристрастями як обжерливість і гнів, а також яке місце їй відводиться у здобутті чеснот.

Об'єктом нашого дослідження є вчення св. Йоана Золотоустого про сутність молитви і її роль у духовному житті християнина. Предметом дослідження праці є повчання св. Йоана Золотоустого про те, як слід провадити духовне життя.

Під час написання дипломної роботи ми використовуватимемо аналітичний і синтетичний методи:

- А) будемо аналізувати зібраний матеріал під кутом піднятої проблематики;
- Б) за допомогою синтетичного методу спробуємо розкрити дану проблематику на основі вчення св. Йоана Золотоустого.

Структура дипломної праці продиктована поставленою метою і завданням дослідження. Праця складається зі вступу, двох розділів, кожен із яких поділяється на три пункти, висновків і списку використаної літератури.

У першому розділі, який називається «Вчення святого Йоана Золотоустого про сутність молитви», ми поглянемо на те, що складає сутність справжньої молитви. Зокрема ми з'ясуємо, чому для справжнього спілкування з Богом потрібні такі передумови як моління, сльози і віра. Відтак ми перейдемо до властивостей молитви, яку вислуховує Господь. Врешті-решт, поглянемо чому молитва має такі форми як церковна, приватна і принагідна, а також у чому полягає важливість кожної з них.

У другому розділі, який називається «Молитва як засіб у збереженні й віднові чистоти хрещальної одежі», ми поглянемо на те, як, згідно з вченням Золотоустого, гріхи й пристрасті руйнують життя людини. Відтак ми поглянемо на те, чим є небезпечні пристрасті обжерливості й гніву, а потім з'ясуємо, яким чином молитва допомагає у боротьбі з ними. Зокрема ми поглянемо на те, яку роль у цьому відіграє псалмоспів. Наприкінці другого розділу ми проаналізуємо твердження Святителя про те, що молитва є матір'ю всіх чеснот. Зокрема поглянемо на те, яку вона роль відіграє у здобутті чесноти любові.

У процесі розкриття даної тематики перед нами виникли труднощі з пошуком літератури.

Хоча творча спадщина св. Йоана Золотоустого є загальновідомою, окремих досліджень, які б розкривали його вчення про молитву і були доступні українською мовою нам не вдалось знайти. Джерельною літературою для нашої праці слугували твори св. Йоана Золотоустого, зокрема російське видання «Творения Иоанна Златоуста» у 12 томах та українське видання «Зібрання повчань. Святий Йоан Золотоустий». Ми також спиратимемось на збірку, присвячену святоотцівським повчанням про молитовне життя «Святі отці про молитву і духовну тверезість». Для допомоги у дослідженні використовуватимемо книгу католицького богослова о. Томаса Шпідліка «Духовність християнського Сходу». Також цитуватимемо Святе Писання у перекладі о. Івана Хоменка.

З огляду на обсяг джерельної літератури та обмежений формат нашої роботи, дана дипломна праця не претендує на повне висвітлення заданої тематики. Вона є спробою розкрити вчення про сутність молитви і її роль в духовному житті на підставі екзегетичної і гомілетичної спадщини св. Йоана Золотоустого.

ВИСНОВКИ

Св. Йоан Золотоустий, один із провідних вчителів Церкви, у різний період свого душпастирства багато уваги приділяв розкриттю тем духовного життя. Відповідаючи на питання, що хвилювали його сучасників, він пропонував універсальні поради, які в будь-яку епоху можуть стати при нагоді тим християнам, що шукають глибшого духовного життя. Відомо, що у ранньому віці св. Йоан отримав від своєї матері в подарунок Біблію. А відтак з дитинства полюбив Слово Боже і протягом цілого життя ділився ним зі своїми сучасниками.

У нашій дипломній роботі ми мали на меті дослідити вчення св. Йоана Золотоустого про молитву, її сутність, необхідність та різноманітність форм, якими вона може звершуватись. Опрацювавши твори св. Йоана Золотоустого, а також дослідження богословів, які проаналізували його спадщину, ми дійшли до наступних висновків.

Для досягнення поставленої цілі були виділенні дві взаємопов'язані дослідницькі цілі, розкриті в двох розділах цієї праці, кожен з яких складається з трьох підрозділів.

Завданням першого розділу було поглянути на молитву як невід'ємну частину духовного життя людини, а також проаналізувати, які фактори впливають на молитву, сприяють її осягненню і ефективності. Завдання другого розділу полягало у розкритті сили молитви, а саме того, як вона впливає на боротьбу з пристрастями і здобуття чеснот.

У першому розділі ми з'ясували, що молитва – це велика та плідна праця, яка є необхідною для людини. Будучи духовною поживою і засобом спілкування з Творцем, вона відіграє провідну у духовному житті віруючої людини. До цієї праці Бог кличе кожного християнина, адже без неї неможливо зростати у святості. Своєї правдивої суті молитва набирає тоді, коли їй передують відповідні умови, до яких св. Йоан Золотоустий відносить моління, сльози і віру. Незважаючи на старання, яких людина докладає в молитві, їй слід пам'ятати, що молитва є насамперед даром Всевишнього. Згідно з вченням Золотоустого, щоб досягти в молитві успіху, людина повинна здійснювати її безупинно і пильно. Задля цього слід ніч і день наповнювати численними молитовними проханнями. Бо і вночі, молячись, можна спати, й вдень, не молячись, можна чувати. Важливо, щоб людина завжди усвідомлювала перед ким вона предстоїть. Святитель зауважує, що християнська молитва може бути спільотною, особистою або принагідною. Кожна з цих форм молитви зміцнює живий зв'язок між людиною й Богом. У другому розділі ми з'ясували, що молитва є ефективним середником у боротьбі з

пристрастями й здобутті чеснот. На прикладі боротьби з пристрастями обжерливості й гніву ми показали, яку роль молитві відводить св. Йоан у подоланні цих пристрастей. Зокрема у боротьбі з пристрастю гніву особливу роль відграє псалмоспів, який приборкує розлючену душу, пропонуючи їй відповідні біблійні повчання і молитовним співом сповнює душу Божою благодаттю. Святитель також зауважує, що молитва є матір'ю та царицею усіх чеснот. Завдяки ній християнин здобуває любов, яка збагачує його духовне життя. Саме під час молитви людина благає про любов і за любов. Молитва є засобом каяття та способом відкриття перед Господом найпотаємніших закутків своєї душі. Вона є словом душі до Господа, котрий і дарує можливість боротись з гріхом та укріплюватися у чеснотах

Підсумовуючи сказане варто зауважити, що вчення Золотоустого про молитву є міцно оперте на численні приклади з життя біблійних праведників, а також на повчання Господа нашого Ісуса Христа. Безперечно, увесь біблійний скарб Святитель переосмислив крізь призму свого особистого молитовного досвіду. Вчення Золотоустого про молитву узгоджується також з вченням про неї інших його сучасників, зокрема преп. Ніла Синайського, про що зазначено у праці. Повчання Святителя про молитву є корисними для будь-якої епохи, адже несуть в собі автентичний духовний досвід, що не залежить від рамок часу й культури.

Досліджувана нами тема є доволі об'ємною, адже повчання Золотоустого про молитву уривчасто знаходяться в різних його гоміліях чи коментарях на книги Святого Письма. Ми спробували в міру можливостей виокремити окремі особливості його вчення про молитву. Втім варто додати, що ця тематика є значно ширшою і буде ще неодноразово розкрита в майбутніх дослідженнях творчості св. Йоана Золотоустого. Під час написання праці нас виникли певні труднощі, які пов'язані з браком досліджень на цю тематику. Крім того, об'ємність творчої спадщини Святителя не дала можливості охопити усі його твори. Сподіваємось, що наш внесок поживить зацікавлення до творчості Золотоустого, зокрема його вчення про молитву.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I ВЧЕННЯ СВЯТОГО ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО ПРО СУТНІСТЬ МОЛИТВИ 8

1.1 Моління, сльози і віра як передумови справжнього спілкування з Богом 8

1.2 Властивості молитви, яку вислуховує Господь 14

1.3 Різновиди молитви: молитва Церкви, молитва приватна, молитва принагідна 20

РОЗДІЛ II МОЛИТВА ЯК ЗАСІБ У ЗБЕРЕЖЕННІ Й ВІДНОВИ 27

ЧИСТОТИ ХРЕЩАЛЬНОЇ ОДЕЖІ 27

2.1 Значення молитви у здобутті стриманості 27

2.1 Роль молитви у боротьбі з пристрастю гніву 33

2.3 Молитва як супутниця чеснот 40

ВИСНОВКИ 47

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 50